

This article presents a generalized pedagogical portrait of college student of early XX century in Kyiv. The main source of research is conduit lists of Galagan Paul College's students that are stored in the Kyiv State Archives. It finds out that conduit lists is the form of pedagogical characteristic of student in the early XX century. The author applies micro-historical approach, manifested in the focus of research interest to the "little man" – student as well as in experimental form of presentation of research results – dialogue between the reader and historian.

Key words: *micro-historical approach, history of education, student's characteristics, conduit list.*

УДК 373.24(477-22)(043)

Меленець А.І.,

старший викладач кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ РОКИ

У статті порушено питання розвитку дошкільних навчальних закладів у сільській місцевості України на початку економічної реформи 1965 р. Здійснено історико-педагогічний аналіз архівних, правових та наративних джерел.

Ключові слова: *дошкільні заклади, сільська місцевість, типові проекти, дошкільне виховання, реформа.*

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Проте, що ситуація із сільськими дошкільними навчальними закладами критична, відомо давно. Відсутність якісних умов для розвитку й освіти дітей дошкільного віку в сільських громадах, недостатні професійні компетенції працівників сільських рад та державних районних адміністрацій, низька самосвідомість місцевих громад щодо необхідності забезпечення освітніх можливостей для дітей, відсутність інноваційного підходу, недостатнє використання вітчизняного досвіду та досвіду інших країн — ці та інші сьогоденні пробле-

ми щодо забезпечення кожній сільській дитині якісної і доступної дошкільної освіти намагаються вирішувати педагогічна спільнота і суспільні організації.

Аналіз наукових досліджень, на які спирається автор, засвідчив, що окремі аспекти різних напрямів розвитку дошкільної освіти розкрито у працях Л. Батліної, Н. Біденко, О. Бондар, З. Борисової, О. Венгловської, Т. Головань, С. Дітковської, Є. Коваленко, З. Нагачевської, С. Попиченко, Т. Степанової, Т. Філімонової, І. Улюкаєвої та ін. Суспільне виховання дітей дошкільного віку сільської місцевості та ефективність їх підготовки до школи досліджено Н. Кравець, В. Кузь, І. Печенко, О. Потужній.

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені. Вибір теми публікації зумовлений необхідністю осмислення історико-педагогічного досвіду з огляду на процеси територіально-адміністративної реформи, а також сучасних потреб реформування освіти, дошкільної зокрема.

Формулювання мети та завдань статті. У статті вивчається стан розвитку дошкільних закладів сільської місцевості України на початку економічної реформи 1965 р. Завданням дослідження є здійснення історико-педагогічного екскурсу в проблему шляхом аналізу архівних, правових та наративних джерел.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. У березні 1965 р. на пленумі ЦК КПРС були прийняті основні положення реформ, сутність яких зводилася до запровадження низки невідкладних заходів задля розвитку аграрного сектора економіки: збільшення капітальних вкладень у сільське господарство, забезпечення матеріальної та соціальної бази села, введення гарантованої оплати праці колгоспників, скасування обмежень стосовно особистих підсобних господарств тощо. Союзу постанову «Про невідкладні заходи щодо подальшого розвитку сільського господарства» продублював пленум ЦК КП України. Заходи щодо реалізації реформи в деякій мірі підштовхнули сільськогосподарське виробництво: збільшилося постачання продовольства до міста, в селах з'явилося більше техніки, досить швидкими темпами будувалося житло й об'єкти соціально-культурного призначення. Але негативні тенденції розвитку сільського господарства домінували над спробами його реформувати: не виправдалися надії на кооперування та спеціалізацію господарств,

зміцнювалися апарат управління сільським господарством та командно-адміністративні методи партійного керівництва, при цьому ігнорувалися заходи щодо розкріпачення ініціативи тощо [5].

У березні 1965 р. Міністерство освіти УРСР видало наказ «Про розгортання сітки й організацію роботи колгоспних дошкільних закладів республіки». Зміст наказу розкривав недоліки як в організації й роботі зазначених закладів, так і в керівництві ними з боку відділів народної освіти, незважаючи на покращення умов роботи ясел-садків протягом останніх років, зміцнення їх матеріальної бази, поліпшення складу кадрів завідувачів і вихователів та підвищення рівня виховної роботи з дітьми [8].

Питання розвитку суспільного дошкільного виховання на селі, якості виховної роботи в сільських яслах-садках постійно порушувалося на нарадах, міських (республіканських) конференціях, висвітлювалося на сторінках педагогічної преси. Вересневий 1965 р. номер методичного журналу Міністерства освіти УРСР «Дошкільне виховання» відкрила передова стаття міністра освіти Української РСР Алли Григорівни Бондар на тему «Вище рівень роботи дошкільних закладів на селі». Міністр коментувала найважливіші актуальні події в організації роботи сільських дошкільних закладів. Так, передова Черкащина виступила у 1959 р. з патріотичною ініціативою облаштування в кожному селі типових приміщень для дошкільних закладів. Кримська область представила досвід із перетворення всіх сезонних дитячих садків на постійно діючі. Запорізька, Львівська, Дніпропетровська області охопили дошкільних працівників на селі заочним навчанням [1].

Передовиці в партійно-радянському друці слугували одним із важливих засобів пропаганди політики КПРС у всіх сферах життя. А.Г. Бондар визначила шлях розвитку і вдосконалення роботи дошкільних закладів на селі, покладаючи великі надії й сподівання на відділи народної освіти з широким залученням громадськості та на недавно створений відділ у Міністерстві сільського господарства, який мав займатися проблемами дошкільного виховання, наданням необхідної допомоги колгоспам у будівництві нових приміщень.

Детальне обстеження, проведене в деяких областях України, показало, що архітектори і будівельники, медики й педагоги, районні відділи народної освіти і правління колгоспів не звертали на-

лежної уваги на будівництво ясел-садків на селі. Міністр освіти піддала критиці працівників за інертність, неоперативність, безвідповідальне ставлення до цієї справи, закликала до наполегливого з'ясування причин, що перешкоджають успішному здійсненню партійних програм щодо розширення мережі дошкільних закладів на селі. Зокрема, замовники будівництва об'єктів освіти в особі облвиконкомів та інших організацій оформляли проектно-технічну документацію з великим запізненням. Потужність субпідрядних організацій Міністерства монтажних і спеціальних будівельних робіт була недостатньою, внаслідок чого на пускових об'єктах виконання спеціальних робіт не відбувалося в означений термін. Мало місце використання на будівництві об'єктів дошкільних закладів неякісних матеріалів та у недостатній кількості. Промисловістю не було організовано виробництво сучасного санітарно-технічного обладнання для дошкільних закладів, що створювало певні труднощі при їх будівництві й експлуатації [1; 4, 36–37].

Водночас економічно слабким господарствам було заборонено будівництво нових приміщень для колгоспних дошкільних закладів [2, 3]. Окремі передові колгоспи, розуміючи шкоду використання як дитячих закладів простих хат чи приміщень із низькою якістю будівництва, недостатнім рівнем обслуговування для утримання і виховання дітей, здійснювали самодіяльне будівництво за проектами, що коштували дорожче типових. Застосування проектів міських дошкільних закладів для сільської місцевості також не розв'язувало проблему розміщення додаткової кількості дітей у період весняно-літніх польових робіт.

Здебільшого колгоспи просто не знали про існування типових проектів. Відсутність ілюстрованого каталогу, що мав бути принаймні в кожному райвиконкомі для широкого ознайомлення колгоспів і місцевих організацій, — одна з перешкод забезпечення будівництва дошкільних закладів за типовими проектами. Із цієї причини колгоспи утримувалися приймати рішення про нове будівництво. Отже, існувала потреба в такому ілюстрованому каталозі рекомендованих проектів для будівництва в УРСР, особливо в сільській місцевості. Колгоспи мали б можливість обрати потрібний їм проект з урахуванням обсягу, архітектурного рішення, вартості будівництва, місцевих будівельних матеріалів. Очікування такого каталогу було пов'язане з виконанням зобов'язань багатьох колгоспів респуб-

ліки завершити будівництво навчальних закладів на відзначення 50-річчя Великої жовтневої соціалістичної революції. Враховуючи зазначене, Міністерство освіти УРСР подало до Держбуду УРСР клопотання про те, щоб у 1965 р. було видано ілюстрований каталог типових проектів шкіл, інтернатів при школах і дошкільних закладів, рекомендованих для будівництва в УРСР [7, 43].

На шпальтах методичного журналу «Дошкільне виховання» неодноразово публікувалися рекомендації архітекторів, пропозиції Академії будівництва й архітектури Української РСР, Молдавської РСР, Литовської РСР щодо вибору типових проектів дошкільних закладів для села (рис. 1) з урахуванням клімату певного району (тем-

Проект дитячого садка-ясел на 50 місць (1958 р.)

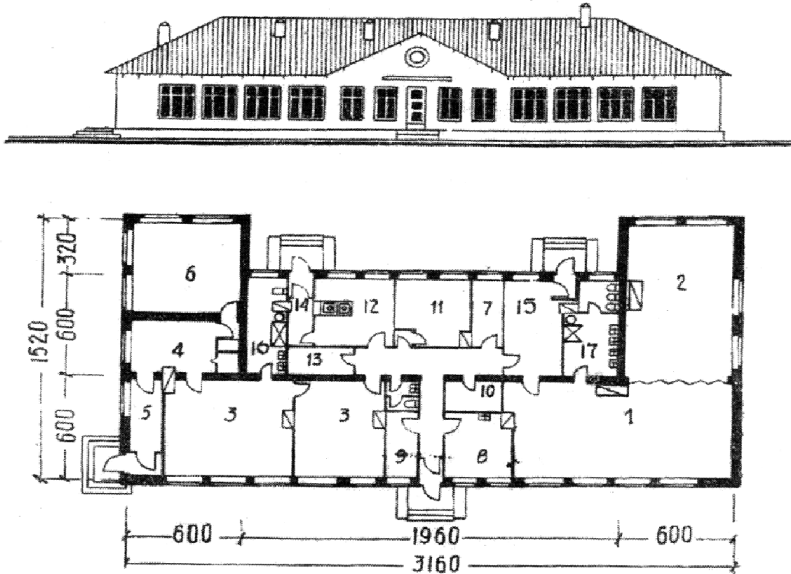

Рис. 1.

1. Групова дитячого садка	— 62 *	9 Кімната завідуючої	— 8
2. Спальня	— 30	10. Кімната для білизни	— 6
3. Ігрова їдальня ясел: на 15 дітей	— 37	11. Пральня	— 20
на 10 »	— 25	12. Кухня	— 22
4. Приймона	— 12	13. Комора	— 5
5. Фільтр	— 8	14. Топкова	— 3
6. Веранда	— 30	15. Роздягальня	— 14
7. Медична кімната	— 8	16. Туалет для ясел	— 11
8. Кімната для дітей, які захворіли	— 16	17. Туалетна дитячого садка	— 13,5

Будівельна кубатура — 1480 м³. Орієнтовна вартість будівництва — 290 тис. крб.

Рис. 1. Проект дошкільного закладу на 50 місць (1958 р.)

ператури, вологості, вітрів, інтенсивності сонячного випромінювання) та місцевих умов (рельєфу, наявності водойм і зелених масивів).

Проте існувала ще одна проблема: більшість сільських дошкільних закладів (особливо сезонних) цього журналу не мала. У довідці «Про розгортання сітки й організацію роботи колгоспних дошкільних закладів по Чернігівській області в 1965 р.» відмічено, що в Кагарлицьку районі «в жодному колгоспі не виписується журнал «Дошкільне виховання» [3, 50].

Щороку в травні інспектори дошкільного виховання та шкіл обласних відділів народної освіти, методисти інститутів удосконалення кваліфікації вчителів, обласний актив виїжджали в окремі райони областей України з метою перевірки стану організації дошкільних закладів та виконання директив партії й уряду.

Наведемо як приклад висновки такої перевірки в Кагарлицьку районі Чернігівської області. «Перевірка показала, що сезонні дитячі установи у колгоспах і радгоспах району не готові до відкриття і ніяка робота в цьому напрямі не ведеться. У жодному приміщенні не зроблено відповідного ремонту, деякі приміщення використовуються не за призначенням. У с. Краснопілка в приміщенні дошкільної установи зберігається зерно, в с. Ліщинка в приміщенні дитячого садка живе сім'я агронома, в с. Козин відбудоване приміщення для дошкільного закладу передано під лікарню. Більшість перевірених дошкільних установ розташовані в непристосованих приміщеннях — тісних хатах із низькими стелями, з обмеженою кількістю квартирок і навіть без них. Обладнання твердим інвентарем дуже примітивне і в обмеженій кількості. Нема дитячих столів, стільців, ніяких шаф для педпосібників й іграшок, килимів. Дитячі майданчики всі обгороджені, озеленені, але майже всі не обладнані. Всі без винятку дитячі установи мають лише одну зміну постільної білизни, а деякі не мають і однієї. Пір'яних подушок зовсім нема. Більшість дитячих установ не мають іграшок, дитячої і методичної літератури. У більшості колгоспних і радгоспних дошкільних установах столовий і чайний посуд алюмінієвий, емальований і в недостатній кількості. Не організовано шефство постійнодіючих дошкільних закладів над дитячими установами колгоспів і радгоспів. Райвідділ питань підготовки дитячих дошкільних /сезонних/ колгоспних і радгоспних установ до роботи в весняно-літній сезон не займався [3, 49–50]».

Відділи народної освіти недостатньо уваги приділяли й комплектуванню дошкільних закладів кадрами. План підготовки і перепідготовки працівників колгоспних дошкільних закладів на місячних курсах не виконувався щороку. У Кіровоградській, Рівненській, Вінницькій областях виявлялося чимало фактів, коли ті колгоспниці, які пройшли курсову підготовку, не залишалися на роботі в яслах-садках, а йшли працювати на іншу роботу. Львівський та Миколаївський інститути вдосконалення вчителів обмежувалися лише проведенням курсів і семінарів, а систематичної методичної допомоги працівникам колгоспних дошкільних закладів не надавали [8, 30]. Велика кількість завідуючих і вихователів не мала середньої, іноді й семирічної освіти; траплялися випадки, коли вихователями працювали непрацездатні жінки похилого віку, які жодного разу не були на семінарах; у деяких колгоспах вихователів міняли щороку. У результаті того, що дошкільні заклади на селі були недостатньо забезпечені підготовленими кадрами, стан виховної роботи з дітьми у багатьох закладах знаходився на низькому рівні [3, 36].

На якість роботи впливало й матеріально-технічне забезпечення. Зокрема, як у дошкільних закладах, так і вдома діти дошкільного віку не були забезпечені меблями в потрібній кількості та необхідному асортименті. Підприємства, виділені для виробництва дитячих меблів, виготовляли їх в обмеженому асортименті. Так, Київська фабрика корпусних меблів виготовляла лише 7 із 16 потрібних номенклатурних найменувань дитячих меблів. Не вистачало в дошкільних закладах дюралюмінієвих ліжок, вкрай незадовільно в об'єднаних дитячих садках були забезпечені меблями ясельні групи. Так, їм бракувало столиків для пеленання, стільчиків, оскільки ці меблі виготовляла тільки одна Охтирська фабрика. Манежі для дітей ясельного віку та фізкультурне обладнання для дітей ясельного і дошкільного віку на меблевих підприємствах республіки не вироблялися. Зовсім не вирішено було питання про виробництво і продаж дитячих меблів для колгоспних дошкільних закладів.

Згідно з постановою Ради Міністрів УРСР № 967 від 30.08.1962 «Про заходи по збільшенню виробництва, розширення асортименту і поліпшення якості дитячих іграшок», Міністерство торгівлі повинно було організувати в кожному обласному центрі спеціалізовані магазини з торгівлі іграшками, а в містах Києві й Харкові —

будинки дитячих іграшок. Однак на початок 1965 р. цю постанову ніде, крім Львова, не було виконано. У цій же постанові посилено вимоги щодо якості дитячих іграшок та поліпшення роботи по вивченню попиту населення на них. Але торговельні бази не мали асортименту, потрібного для виховної роботи з дітьми. Наприклад, дуже мало було іграшок, що відображали б національний колорит республіки, зовсім не було дидактичних іграшок — розбірних мисочок, яєчок, гвинтових коробочок тощо; дуже обмеженим був асортимент настільних ігор; не було іграшок для дітей ясельного віку, окрім брязкалець, та сенсорних іграшок для літнього сезону — більбоке, дзиг, серсо тощо. Зовсім не було іграшок для забав, дуже мало технічних — конструкторів, напівфабрикатів для дитячої творчості, ляльок із поліетилену. Спостерігалася ще й низька культура торгівлі: майже ніхто з продавців не міг порадити покупцеві купити іграшку, потрібну для дитини того чи іншого віку, не міг роз'яснити значення тієї чи іншої іграшки для виховання дитини. Реклама та оформлення вітрин та відділів із продажу іграшок не відповідали тогочасним вимогам [9, 47–49].

Частина суспільства очікувала на те, що всім необхідним її забезпечить влада, інші підтримували реформаторські зусилля і за власної ініціативи розбудовували освіту на селі, зокрема дошкільну.

Висновки, рекомендації, перспективи подальших досліджень. Аналіз джерел щодо опису організації дошкільних закладів у сільській місцевості України доводить, що міністерські (інспекторські) перевірки, настанови та критика, викриваючи дійсну картину, не вирішували проблему, яка залежала здебільшого від об'єктивних причин. Півстолітнє минуле сільського дошкільля ґрунтується на громадській ініціативі, відданій праці тих, хто його розбудовував. Недослідженим залишається питання ролі сільських жінок у розвитку дошкільного виховання на селі.

Джерела

1. Бондар А.Г. Вище рівень роботи дошкільних закладів на селі [Текст] / А.Г. Бондар // Дошкіль. виховання. — 1965. — № 9. — С. 1–6.
2. Довідка про роботу дошкільних дитячих закладів у Вінницькій області в 1963–64 навчальному році [Текст] // Довідки та інформації облвно про стан роботи дошкільних закладів в колгоспах і радгоспах республіки. — ЦАВОВУУ. — Ф. 166. — Оп. 15. — Спр. 4420. — Арк. 50.

3. Довідка про розгортання сітки і організацію роботи колгоспних д/з по Чернігівській області в 1965 р. [Текст] // Довідки та інформації облвно про стан роботи дошкільних закладів в колгоспах і радгоспах республіки. — ЦАВОВУУ. — Ф. 166. — Оп. 15. — Спр. 4420. — Арк. 50.
4. Довідка про хід будівництва лікарняних і дитячих дошкільних закладів, які підлягають введенню в експлуатацію до кінця 1964 р. по Херсонській області // Доповідні записки управління до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України про стан роботи в дошкільних закладах у 1964 р. — ЦАВОВУУ. — Ф. 166. — Оп. 15. — Спр. 4417. — Арк. 49.
5. Мицик Ю.А. Історія України : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Ю.А. Мицик, О.Г. Бажан, В.С. Власов. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — Режим доступу : http://www.ebk.net.ua/Book/history/mitsyk_iu/part23/2302.htm. — Назва з екрана.
6. Павлов О. Про будівництво дитячих дошкільних закладів на селі [Текст] / О. Павлов // Дошкільн. виховання. — 1967. — № 3. — С. 44–45.
7. Про забезпечення типовими проектами будівництва шкіл в Українській РСР [Текст] // Доповідні записки та довідки Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України з питань будівництва навчальних закладів в УРСР за 1965 рік. — ЦАВОВУУ — Ф. 166. — Оп. 15. — Спр. 4782. — Арк. 124.
8. Пропозиції по поліпшенню виробництва і торгівлі промисловими та продовольчими товарами дитячого асортименту в Українській РСР [Текст] // Доповідні записки управління до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України про стан роботи в дошкільних закладах у 1964 р. — ЦАВОВУУ. — Ф. 166. — Оп. 15. — Спр. 4417. — Арк. 49.
9. Про розгортання сітки і організацію роботи колгоспних дошкільних дитячих закладів республіки. Наказ М-ва освіти УРСР від 13.03.1965 р. № 39 [Текст] // Зб. наказів та інструкцій М-ва освіти УРСР. — 1965. — № 5. — С. 29–31.

В статье затронут вопрос развития дошкольных учебных заведений в сельской местности Украины в начале экономической реформы 1965 г. Осуществлен историко-педагогический анализ архивных, правовых и нарративных источников.

Ключевые слова: *дошкольные заведения, сельская местность, типовые проекты, дошкольное воспитание, реформа.*

The article deals with the problem of establishment of pre-school institutions in rural areas of Ukraine during the economic reforms in 1965. It conducts historical and pedagogical analysis of archival, legal and narrative sources.

Key words: *kindergartens, rural areas, typical projects, pre-school education, reform.*